

poměrů« a po zavedení liberálního živn. řádu z r. 1869 zakládány řemeslnické svazy a bundy teritoriální i celoříšské a r. 1904 vzniklo «středostavovské sdružení» celé Německo obepínající. Dlouholetému úsilí podařilo se v novele k živn. řádu z 30. května 1908 prosaditi «malý průkaz z působivosti», t. j. oprávnění k výcviku učňů přísluší v řemeslnických závodech pouze oněm, kdož dokončili 24. rok věku a složili zkoušku mistrovskou a kdož mají pak právo na mistrovský titul dotyčné živnosti. K mistrovské zkoušce jsou pak připouštěni pouze ti, kdož složili zkoušku tovaryšskou a byli alespoň tři léta činní v živnosti, pro niž chtějí se podrobiti zkoušce mistrovské. Obnoven tím asi zákonný stav roku 1849.

§ 22. Zásadní směry živnostenské politiky a ochranná politika živnostenská.

I. Politika živnostenská, pokud je cílem jejím zachování samostatného středního stavu živnostnického, může se bráti zásadně dvojm směrem:

a) o b m e z e n í m ž i v n o s t e n s k é s v o b o d y v rozhodných jejích bodech na ochranu a posilu řemeslnictva v jeho postavení naproti kapitalismu (dle Sombarlova označení o c h r a n n á p o l i t i k a ž i v n o s t e n s k á);

b) s ponecháním zásadní živnostenské svobody p o s i l i v n í m p o d p o r o v á n í m drobné výroby průmyslové správou veřejnou, jako péče o povznesení výroby (školství a učednictví, odborné kursy a kočovné vyučování, výstavy a musea nových pomůcek výrobních, organizace úvěru) nebo odhytu (tržnice, výstavky a sklady vzorků a výrobků, zřetele při veřejných dodávkách, opatření tarifně a tržebně-politická, Sombarlova »Gewerbepflege«, u nás podporování, z v e l e b o v á n í ž i v n o s t í).

Politika průmyslová může se bráti směrem ochranným i podpůrným současně. Kdežto však podpůrná (zvelebovací) opatření veřejné správy účinkují jen velmi znenáhla, jen u jakési aristokracie živnostnictva co do inteligence a přičinlivosti a namnoze vůbec jen k dorostu (školy) se obracejí, slibuje si živnostnictvo od zákonných opatření ochranných prospěch ihned a pro sebe jako celek bez individuálních rozdílů i bez zvláštního vlastního přičinění.

Správná státní politika průmyslová může požadavku po ochraně určitě historické formy výrobní dočasných jejích příslušníků proti převaze nových, dokonalejších forem výrobních uvnitř téhož výrobního

ního odvětví a téhož státu právě pro její nepochybný třídní (stavovský) ráz hověti, jen pokud požadovaná opatření jsou přípustná i v zájmu obecném, pokud prospěch, chráněnému stavu určitým opatřením poskytovaný, není převážen poškozením oprávněnějších nebo vyšších zájmů jiných, a pokud jsou způsobilá skutečně zachovati životaschopný stav maloživnostnický.

Klade pak řemeslo ku své ochraně tyto požadavky na zákonodárství:

1. zavedení nuceného průkazu způsobilosti, a sice nikoli z důvodů veřejných, jak jej pro určité nečetné živnosti připouštějí i nejliberálnější řády živnostenské, nýbrž pro usnadnění soutěže drobné výroby s velkou;
2. obmezení ve výkonu práv živnostenských,
3. zavedení nucených organizací stavovských,
4. jiná obmezení volné soutěže.

II. Průkazem způsobilosti zoveme obmezení přístupu k samostatnému provozování živnosti, zvláštních technických znalostí a zručností vyžadující, na ty, kteří prokázali odbornou způsobilost k vykonávání této živnosti buď jen formálně vysvědčeními o odbyté době učednické nebo pomocnické (u Němců t. zv. Verwendungsnachweis), buď materiálně složením zkoušky tovaryšské nebo mistrovské a zhotovením »kusu mistrovského«, nebo absolvováním určitých učilišť odborných, zaměstnáním v dílnách železničních, továrnách a pod. Průkaz může se vztahovati buď jen na technické zručnosti nebo i na vědomosti komerční (účetnictví, písemnosti, kalkulace), a může býti požadován buď jen od budoucích řemeslníků nebo i od továren řemeslnické produkty vyrábějících.

V historii byl nucený průkaz určitého postupu výchovného doprovodem počínajícího a potom úplného úpadku řemesel, třebaš do jisté míry odůvodněn ručením cechů za jakost výrobků mistrů cechovních. Očekává se od něho zvýšení technické zdatnosti řemesla, vyloučení živlů odborně nekvalifikovaných, především pak zadržení přívalu k řemeslu a tím obmezení počtu řemeslnictva.

S druhé strany však nucený průkaz způsobilosti

a) předpokládá a vynucuje vzájemné přísné a trvalé ohraničení jednotlivých živností, což vede k nesčetným sporům pro překročování živnostenských oprávněností, na úpadkové doby cechovnictví upomínajícím;

b) obmezuje živnostníka na doživotní provozování živnosti, pro kterou byl v mládí — často z nátlaku, nezkusnosti, náhody, bez nadání a záliby — vyučením určen a pro kterou tedy nyní jediné formální průkaz má, takže je zbaven možnosti přejít k jinému, byť i příbuznému zaměstnání řemeslnickému, třeba právě příznivější existenční podmínky slibujícím, byť i pro ně snad technicky zcela byl způsobilým;

c) průkaz nelze zavést pro velkovýrobu továrni, protože tato svojí povahou nepředpokládá u podnikatele technického výcviku, slučuje často nutně mnoho řemeslnických činností v jediný celek (na př. továrny na vagony i automobily slučují činnost zámečníka, kováře, koláře, truhláře, lakýrníka, čalouníka atd.) a nemůže v zájmu soutěživosti s cizinou doma i za hranicemi (vývozi) býti povinným průkazem obmezována, průkaz neprospívá tudíž řemeslu v jeho zápase s velkovýrobou, nýbrž chrání jej nanejvýš proti přílišné a nekalé soutěži jiných drobných výrobců;

d) průkaz nevyčerpává všechnu potřebnou způsobilost řemeslníkovu k úspěšnému provozování jeho živnosti, nýbrž dosvědčuje pouze technickou jeho dovednost a nanejvýš ještě vědomosti účetnické a kalkulační;

e) průkaz způsobilosti pro nejrozšířenější obory malovýrobní (řemesla) vede v důsledcích ke hnutí po zavedení jeho i v živnostech maloobchodních, které jsou jinak zaplavovány živly, v svém výrobním zaměstnání změnou konjunktury dostatečně výživny nenalézajícími, v obchodě nevyučenými, namnoze jen přechodnými a kapitálově slabými, kdežto obchodnictvu samému přechod k živnostem řemeslnickým, pokud by je nezačali provozovati ihned v rozsahu továrny, je znemožněn.

Proto průkaz způsobilosti bývá předpisován jen jako řídká výjimka z obecné svobody živnostenské a jen v zájmu konsumentů toliko pro povolání, na jejich správném výkonu závisí život, zdraví, čest, výchova budoucích generací (na př. strojvůdce a lodivody, obsluhovače parních strojů, lékárníky, porodní báby a pod.) a kde obecenstvo musí s těmito vzácnými statky (zdravím, ctí, životem atd.) spoolehnotiti se plně ve zdatnost vykonavatele dotčeného povolání, nejsou s to, aby správnost jeho postupu samo posoudilo a kontrolovalo tak, jak dovede každý zákazník posouditi pro svoji potřebu výrobky a výkony krejčího, truhláře, kadeřníka, posluhy. S toho hlediska se na př. v Německu požadovalo zavedení průkazu způsobilosti pro živnosti stavební. Avšak průkaz způsobilosti pro řemesla vůbec s účelem

ochrany výrobců před přívalem formálně nevyučených konkurentů znalo zákonodárství živnostenské jen v Rakousku a (v daleko mírnější formě) v Uhrách.

III. V protivě k cechovnímu zřízení, které obmezovalo každého výrobce výlučně na práce jeho vlastního oboru živnostenského, svobodné živnostenské řády dopouštěly každému živnostníkovi, aby soustředil ve svém závodě všechny výrobní výkony k úplnému dohotovení svých výrobků potřebné, aby tudíž slučoval i pracovní síly z různých oborů (na př. k výrobě nábytku smí od zavedení živnostenské svobody truhlář zaměstnávat i pomocníky lakýrnické, čalounické, soustružnické, řezbářské, pokud jich má potřebí k dohotovení svých výrobků truhlářských). Dále jest obchod s výrobky řemeslnickými a j. živností svobodnou — až na nečetné výjimky z důvodů policejních — a smějí obchodníci přijímatí zakázky a zboží k opravě i brátí k tomu cíli míru, dají-li jen věc nebo opravu provéstí oprávněným řemeslníkem. Řemeslnictvo obracelo se proti těmto svobodám, požadujíc namnoze, aby prodej výrobků řemeslnických nebo aspoň přijímání zakázek, oprav a braní míry bylo vyhrazeno pouze řemeslníkům.

IV. Živnostnictvo usilovalo dále o zavedení veřejnoprávních korporací ku správě zájmů řemeslnických po způsobu starých cechů. Avšak samospráva cechovní u nás i jinde, kde cechy nedomohly se nadvlády v městech, byla od jakživa silně obmezena vrchností městskou na prospěch spotřebitelstva, a poklesnutím vývoje měst i městské moci egoism cechovní vybujel v nešvary, jež instituci cechovní uvedly v obecnou nevážnost a nenávisť. Je arci nepochybné, že dobrá organisace odborová může odstraniti četné vnitřní nešvary a státi se dobrým podkladem svépomocné činnosti vzdělávací, humanitní i hospodářské. Vadí však živnost. společenstvům nuceným, že

a) je nesnadno ohraničiti jak řemeslnické podniky, které v společenstvo zahrnutý býti mají, od velkovýrobních, tak i jednotlivá odvětví živnostenská od oborů jim příbuzných (z toho spory a revnivost mezi společenstvy o věcnou i osobní příslušnost);

b) jsou-li sloučeny v místní společenstvo živnosti různorodé, zahrnují tato »smíšená společenstva« živnostenské skupiny, jejichž hospodářské zájmy jsou protivny nebo alespoň ne totožny, nemohou pěstiti zájmů odborných, a obmezují-li se naopak na

jednu nebo jen několik spřízněných živností, tím silnější jest v nich opět rozpor mezi interesy individuálními, tím větší jest teritoriální jejich obvod a složitější jejich správa;

c) organizace společenstevní jako druhy cechovní (a nyní kartelová) udržuje někdy na povrchu v neprospěch celku živly méně zdatné, které by bez této podpory nebyly života schopny a pokrok výroby spíše zdržují; konečně

d) právě nejlepší živnostníci soustřeďují svoji pozornost a pracovní energii na vlastní závod a vzdalují se namnoze činnosti společenstevní, ze spojení se soudruhy inteligencí i kapitálem méně zdatnými prospěchu sobě neočekávajíce.

V. Konečně požadovalo živnostnictvo ochranu obmezením nebo zákazem podomního obchodu, obchodního cestovatelství, výprodejů a splátkových obchodů, bazarů a konsumních spolků, vojenských dílen a živnostenské práce v trestnicích, vydání zákona o nekale soutěži a pod., žádalo též úlevy daňové pro sebe a větší zdanění obchodních velkobazarů, změnu řádu konkursního a exekučního (odstranění úlev exekučních) a zavedení pojištění starobního a invalidního. Zákonodárství hledí, pokud to lze vůbec srovnati s jinými dotčenými interesy, hověti zde postupně steskům živnostnictva.

§ 23. Veřejná péče o povznesení průmyslové výroby.

I. Druhým směrem živnostenské politiky je t. zv. zvelebování živností (průmyslu), t. j. všeliká opatření živnostenské politiky, která směřují k povznášení průmyslové výroby péčí veřejnou, aniž se při tom mění svobodnoživnostenský podklad všeho zřízení živnostenského.

Tato péče veřejné správy může se vztahovati buď na drobnou výrobu průmyslovou nebo na velkopřmysl.

Státy průmyslově pokročilejší pěstují velkopřmysl většinou jen nepřímou, odklízějící jeho překážky a ponechávající volný rozmach kapitálu a podnikavosti. Patří sem celní ochrana, vhodně smlouvy obchodní, podněcování vývozu restitucemi daňovými a celními, zušlechťovacím řízením, levnými tarify a prémii vývozními, jistý zřetel při veřejných dodávkách, vybudování vodních sil a elektrických vedení, stavba dobrých silnic a lokálních drah i telefonních sítí, podpora odborného školství, výzkumné (pokusné) ústavy a pod.